

ON BİNLERİN YÜRÜYÜŞÜ
Bir Yunan Tümeni'nin Kaçış Öyküsü

Ali Soysal

İstanbul, 2014

Tarihçi
Kitabevi

Tarihçi Kitabevi Yayınları • 64

Tarihçi Kitabevi Genel Yayın Yönetmeni
Necip Azakođlu

Kapak uygulama ve sayfa tasarımı: Ayşe Görkem Kozanođlu
Kapak resmi ve illüstrasyonlar: Bayram Muz
Haritalar: Gökçe Entemiz Dede

Birinci baskı: Eylül 2014, İstanbul
Boyutlar: 13,5 x 21 cm
Sayfa sayısı: 176

ISBN: 978-605-4534-57-9

Baskı ve cilt: Kitap Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Davutpaşa Caddesi No: 123 Kat: 1
Topkapı/Zeytinburnu-İSTANBUL
0212 482 99 10
Sertifika no: 16053

© Yayın hakları Tarihçi Kitabevi'ne aittir.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Tarihçi Kitabevi
www.tarihcikitabevi.com

Moda Caddesi No: 104 / A Moda / Kadıköy - İSTANBUL
Tel: 0216 418 68 86
GSM: 0530 370 74 11
E-posta: info@tarihcikitabevi.com

ON BİNLERİN YÜRÜYÜŞÜ
Bir Yunan Tümeninin Kaçış Öyküsü

Ali Soysal

Tarihçi
Kitapevi

Ali SOYSAL

1958 yılında İstanbul'da doğdu. Haydarpaşa Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1984 yılından beri avukatlık mesleğini sürdürüyor.

Yayımlanmış kitapları; *Tarihten Gelen Işık - Anadolu Feneri* (Denizler Kitabevi, 1997), *Kara Deniz Beyaz Işık - Rumeli Feneri* (Denizler Kitabevi, 2004) ve *Özgür Kız* (Denizler Kitabevi, 2008) adlarını taşımaktadır.

ÖNSÖZ

Kurtuluş Savaşı'nda bir Yunan tümeninin Anadolu'dan kaçış macerası... Binlerce silahlı insana sivillerin de katılmasıyla gitgide kalabalıklaşan bir insan sürüsü... İzine ulaşılması ümitsiz gibi görünen heyecanlı ve yaşanmış bir hikâyenin peşinden gidecektim. Aradan çok uzun yıllar geçmiş olsa da beni peşinden sürükleyen Tümen'i takip etmek üzere yola koyuldum.

Önce, bir hafta boyunca Başkomutanlık Meydan Savaşı'nın geçtiği yerler başta olmak üzere, önemli cephele-ri ve mevkileri adım adım gezdim. Bu seyahatte İç Batı Anadolu'nun insanı büyüleyen yemyeşil tepelerini hızla geçtim ve 26 Ağustos 1922 Cumartesi günü korkusuzca ileri atılan kahramanları düşündüm. Kurtuluş Savaşı'nın bu son muharebesinin yönetildiği Kocatepe'den ufukta uzanan geniş ovalara, ağaçlarla bezeli tepelere, Allören'e, Çalköy'e baktım. Ortalığı cehenneme çeviren toplardan eser yoktu; sadece barışın hâkim olduğu dingin topraklar uzanıyordu önümde... Gururlu Türk Paşalarının sahra dürbünleriyle gözetleme yaptıkları yerlerdeydim işte!... Anadolu'da özgür bir devlet olarak var olma hakkını veren savaşın kazanıldığı bu topraklar, Türkler için kutsal bir mekândı. Kitaplardan okuduğum, haritalardan gördüğüm bu yerlere ilk defa gelmiştim. Çevreyi heyecanla seyre daldığımda, büyük kapışmanın başladığı o kader gününde bu tepelerde mevzilenen ordunun mesuliyetini

üstlendiği görevin muazzam önemini, kitaplardan öğrendiğimden çok daha iyi kavradım.

Neredeyse ezberlediğim tarihî sahneler gözlerimin önünden akıp giderken, aksi ihtimal de geldi aklıma: Ya bu savaşı Yunanlılar kazansaydı?

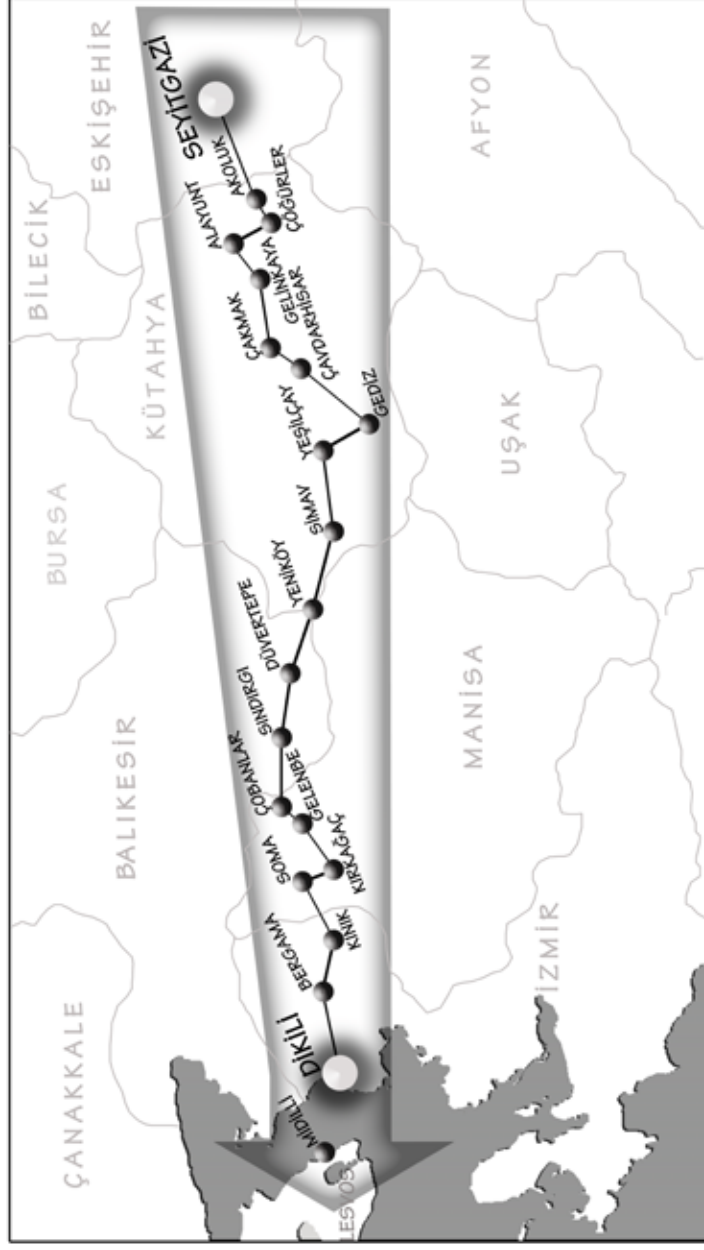
İhtimaller üzerine tarih olmaz, bunu biliyorum. Fakat öyle olsaydı, tarihin akışı bambaşka bir yönde gelişebilirdi. Doğu Akdeniz’de şimdikinden üç kat büyük bir Yunanistan, 40 milyonluk nüfusuyla var olacak, Fırat’ın doğusunda Ermenistan kurulacaktı. İstanbul ise büyük ihtimalle Cebelitarık gibi, İngiltere’nin hâkimiyetinde bir “şehir devleti”ne dönüşecekti. Yunanistan’ın kazandığı zafer ne kadar büyük olursa olsun, Boğazların hâkimiyeti ona bırakılmayacaktı... Hayat damarları kesik, arada sıkıştırılıp baskı altına alınmış Türkiye ise yok olma sürecinde eriyip gidecekti. Belki de Türkler tarih sahnesinden en azından bir süreliğine çekilmiş olacaktı.

Bu büyük mücadelede ölen Yunan askerlerini düşündüm. Savaşın makul gereklerini aşır, her türlü zulmü yerli halka reva görerek ortalığı yakıp yıkıp talan eden bu askerlerin binlercesi, ufkumuzda uzanan işte bu topraklarda yatıyorlardı. Yunanlılar anavatanlarından çok uzaklarda savaşacak azim ve cesareti nasıl bulabilmişlerdi? Onları harekete geçiren temel güdü neydi? Az ötedeki şu ölüm çukuru, acaba kaç kavrulmuş bedene mezar olmuştu? Her şeye rağmen, çoktan toprak olan bu bahtsızlar için acaba bir anıt yapılamaz mıydı diye düşünmekten kendimi alamadım. Tıpkı Çanakkale’de İngilizlere, Fransızlara ve Avustralyalılara yapıldığı gibi...

Yaptığım seyahatte fotoğrafçı arkadaşım Emin Mengüslan bana eşlik etti. İzmir’den başlayan gezimiz, Yunan

askerinin Anadolu'da ulaştığı en uç nokta olan Güzelce-kale köyüne kadar sürdü (Haymana'ya bağlı bu köy, Yunan kaynaklarında Kale Grotto olarak geçmektedir).

Daha sonra Emin ile Eskişehir'de tekrar buluşup, bu defa Müstakil Yunan Tümeni'nin izini sürmeye başladım. Bu tümen, Anadolu'dan kaçabilen üç Yunan tümeninden biriydi. Diğer Yunan tümenlerine göre denizden çok daha uzak mesafede olmasına rağmen, müthiş bir azimle engelleri aşan bu tümenin ve onları takip eden Türk kuvvetlerinin geçtiği köyleri, dereleri, tepeleri aştım. Seyitgazi'den başlayan bu gezi Dikili'ye kadar sürdü. Altımızdaki arazi arabasıyla dağ bayır demeden takibi sürdürdüm. Onların geçtiği köylerde durdum, o günleri yaşayanların çocuklarıyla, torunlarıyla görüştüm. Köylerimizde misafir edildim, kimi zaman hüznü, kimi zaman neşeli sohbetler yaptım. Her iki seyahatim boyunca Emin Mengüaslan binlerce fotoğraf çekti. En sonunda, hayalle hakikatin iç içe geçtiği bu kitap ortaya çıktı. İşte Müstakil Yunan Tümeni ile onları kovalayan, önünü kesmeye çalışan muhtelif Türk kuvvetleri arasındaki heyecanlı mücadelenin öyküsü...

Şekil 1: Yunan tümeninin kaçış güzergâhı.

TARİH NOTU

Ksenefon'un "*On Binlerin İniş-Anabasis*" isimli ünlü eseri M.Ö. 401 senesinde kaleme alınmıştır. Bu eserde, yaklaşık 2.400 sene önce bugünkü Irak topraklarından yola çıkan Yunan ordusunun bütün Anadolu'yu baştan başa kat ederek, o zamanki vatanları olan Truva'ya varışları anlatılır. O zamanlar birçok küçük devletin var olduğu Anadolu'dan geçişi hiç de kolay olmaz bu ordunun. İkmal yollarından çok uzakta, savaşa savaşa ilerleyen askerler, yurtlarına güç de olsa varırlar. Hikâye kısaca budur...

Bu hikâyenin bir benzeri, yüzlerce yıl sonra, 1922'de Anadolu'da yaşanmıştır. Bizim "Kurtuluş Savaşı", Yunanlıların ise "Küçük Asya Bozgunu" olarak adlandırdıkları o zorlu mücadele yıllarında... Nasıl mı? Tüm Yunanlıları aynı bayrak altında toplamak ülküsüyle yola çıkan Venizelos'un ordusu, 15 Mayıs 1919'da Anadolu'ya ayak basmış, son Yunan askerinin Anadolu'yu terk ettiği tarih olan 19 Eylül 1922'de ise geri çekilmiştir. Önce İzmir'e çıkan Yunanlılar, zamanla tüm Ege'ye yayılmışlardır. Uşak, Afyonkarahisar, Balıkesir, Bursa'dan sonra Kütahya ve Eskişehir'i de işgal eden Yunanistan, Türk ordusunu imha etmek üzere Ankara'ya doğru yola çıkmıştır.

Güzel başlayan bir hikâyenin dönüm noktası, 23 Ağustos 1921-13 Eylül 1921 tarihleri arasında cereyan eden Sakarya Meydan Muharebesi olmuştur. Yunanlıların işgal

harekâtı esnasında Anadolu topraklarında ilerledikleri en uç nokta, Haymana'nın Güzelce kale köyüdür. Bu noktada zirve yapan Yunan ordusu, Sakarya Meydan Muhaberesi'ndeki başarısızlıktan sonra taarruz yeteneğini kaybedip savunmaya çekilmiştir.

Yaklaşık bir yıl sonra, 26 Ağustos 1922 günü bu defa Türkler karşı saldırıya geçmişlerdir. 30 Ağustos 1922 tarihinde cereyan eden Başkomutanlık Meydan Muhaberesi neticesinde yenilgi kesinleşince, Yunan geri çekilmesi paniğe hâlindeki bir kaçıya dönüşmüştür. Yunan ordusu bu savaşta ölü, yaralı, hasta, esir, kayıp, kaçak olmak üzere mevcudunun %80'ini kaybetmiştir. Anadolu'daki on beş tümenlik Yunan askerî gücünden kurtulabilenler, hemen hemen üç tümenlik bir kuvvetten ibarettir. Bu durum, tarihteki en büyük "savaş kayıplarından" biridir. Türk ordusunun kazandığı zaferin kesin ve tartışmasız olduğu, tarafsız yabancı gözlemciler dahil, herkes tarafından teslim edilmiştir.

Türk kaynaklarının "15. Tümen", Yunanlıların "Müstakil Tümen" olarak adlandırdığı askerî birim, Anadolu'dan kaçabilen tümenlerden biridir. Müstakil Tümen, dost kuvvetlerin desteğinden tamamen mahrum ve denizden oldukça uzakta olduğu hâlde (yaklaşık 460 km), az bir zayıyla Anadolu'dan kaçmayı başarabilmiştir. O günkü şartlarda günde ortalama 30 kilometre yol alabilen bu tümenin mevcudu 7.600 kişiydi. Ancak yol boyunca katılan siviller ve döküntü Yunan askerleriyle beraber mevcudu 17.000'i aşmıştır. Tümen, birçok Yunan askerî biriminin yaptığının aksine teslim olmayı reddetmiş, ümitsiz gibi görünen savaşlarla yoluna devam etmiştir. Eskişehir'e bağlı Seyitgazi'den yola çıkan bu tümen sırasıyla; Akoluk, Çögürler (Çekürler), Alayunt, Gelinkaya, Çakmak, Çavdarhisar, Gediz, Yeşilçay, Simav, Yeniköy, Düvertepe, Sındırgı,

Çobanlar, Gelenbe, Kırkağaç, Soma, Kınık, Bergama hat-tını takip ederek Dikili'ye varmıştır. İller esas alınarak bakıldığında ise Eskişehir, Kütahya, Balıkesir, Manisa ve İzmir'e bağlı yerleşim birimlerini kat ederek denize ulaş-mıştır.

Bu kitabın hazırlanmasında, 1931 senesinden itiba-ren Yunanistan'da çeşitli gazetelerde yayımlanmış olan Timoleondos Ambelas'ın Türkçeye 1943 senesinde çevri-len “*Yeni On Binlerin İnişi*” adlı eserinden, Genelkurmay Başkanlığı'nca resmî savaş raporlarından yola çıkılarak hazırlanan “*Türk İstiklal Harbi*” serisi kitaplarından ve kaynakçada belirtilen diğer eserlerden faydalanılmıştır. Bütün bu bilgiler ışığında, günümüze kadar uzanan izle-rin peşinden gidilerek saha çalışması yapılmış ve netice-de bu kitap ortaya çıkmıştır.

Ali Soysal

EGE'DE BİR DEVİR KAPANIYOR: BÜYÜK TAARRUZ!

HEMEN HEMEN on aydan beri süren hazırlık, bir kıyametin kopacağını gösteriyordu. Yunanlılar da hazırlıksız değildi. Casusları aracılığıyla Türklerin her attığı adımı takip etmeye çalışıyorlardı. Fakat Afyon bölgesindeki müthiş yığınağı tespit edememişlerdi. Türklerin Başkomutanı, Yunanlılara en kuvvetli oldukları noktadan saldırıya karar vermişti. Bu onun son şansıydı. Tek atımlık bu cephane, aynı zamanda bir ülkenin kaderini tayin edecekti.

26 Ağustos 1922 sabahı, şafakla birlikte Türk topçusu bütün cephelerde ateşe başladı. Bugünün, görünürde dünden herhangi bir farkı yoktu; yine sakin bir yaz akşamı, sabahına kavuşuyordu. Hâlbuki hakikat hiç de öyle değildi... Burcu burcu kokan tabiatın latif havasını kaplayan barut dumanları dağıldığında, tarihin yeni bir sahnesi ortaya çıkacaktı.

Müstakil Tümen'in bulunduğu Seyitgazi'den Akin'e kadar olan cephe hattında da Türk taarruz emri, aynı gün sabah saat 04.30'da verildi. Seyitgazi etrafında bulunan yüksek tepelerden Türk topları önce hazırlık atışı yapmaya

başladı. Yunanlılar hemen sığınaklarından çıkarak mevzilerine koştular. Seyitgazi bölgesine yerleştirilmiş Yunan topları da karşı ateşe başladı. Gün ağarınca, sabahın erken saatlerinde Türkler piyade taarruzuna geçtiler. Özellikle Seyitgazi'nin Kurfalı mevkiinde piyade taarruzu yoğunlaşarak devam ediyordu. Türk topçularının ateşi akşam saatlerine kadar sürdü. Bu bölgede Türkler, altı adet ağır obüs ve on adet sahra topuyla Yunanlıları ateş altına almışlardı. Yunanlılar, zaptedilemeyen ve inatla devam eden bu saldırılar karşısında manevi yönden ezilmeye başladılar. Çünkü bu taarruzlar, daha öncekilere hiç benzemiyordu. Bütün erler ve subaylar Türk Ordusu'nda büyük bir değişim olduğuna hükmediyorlardı. İsteksiz ve kaçak dövuşen Türkler yoktu artık. Büyük bir cesaret ve kahramanlıkla ileriye atılan "Yeni Türkler" saldırıyordu. Belli ki orduya yeni bir ruh aşılanmış, iyi bir disiplin tesis edilmiş ve ehil komutanlara görev verilmişti. Bu kadar kısa süre zarfında böylesine bir değişiklik, inanılacak bir şey değildi.

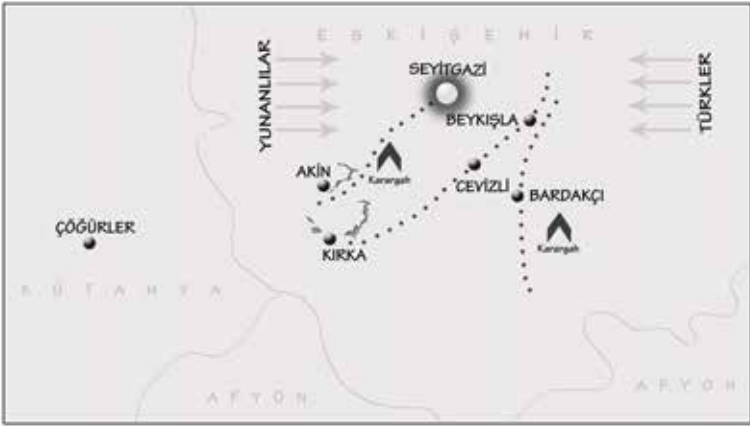
Her taraftan yağan telgraflar, Türklerin bütün cephe-lerde genel bir taarruza kalkıştığını gösteriyordu. Özellikle Güney Grubu, yani Afyon bölgesi, müthiş bir baskı altındaydı. O zamana kadar görülmeyen şiddette bir saldırı geliyordu. Anadolu'nun dağları, derin vadileri ve ovaları, muazzam top sesleri ile inliyordu. Küçük Asya'nın güzel havası, barut kokularından solunamaz hâle gelmişti. Artık büyük ölüm kalım mücadelesi başlamıştı.

Bu müthiş saldırıyı bir İngiliz ajanı şöyle rapor ediyordu:

"Bugüne dek Mustafa Kemal'in stratejik planı hiçbir aksaklık çıkmadan başarılı olmuştur. 26 Ağustos'taki saldırı büyük bir gizlilik içinde hazırlanmıştı ve iki gün öncesine dek bunu ancak üç kişi biliyordu. Afyon'daki

Yunan Ordusu, 1.5 kilometrelik bir savaş kesiminde yüz elli topun üstün ateşi karşısında şaşalamıştı...”⁵

Seyitgazi civarında ise, özellikle Beykışla (Çeçengîç) ile Cevizli arasındaki 5 kilometrelik cephe hattı, Türklerin yoğun baskısı altındaydı.

Şekil 2: Yunan tümeninin savunma pozisyonu.

Birkaç kilometre ötedeki Bardakçı'da Türklerin karargâhı bulunuyordu. Yunan kuvvetleri, cephelerini şimdilik muhafaza ediyorlarsa da, inatçı saldırılar karşısında her saat çoğalan bir şekilde ümitleri azalıyordu. Bu neydi böyle, neler oluyordu?

Bu cephede, Müstakil Tümen'in karşısında Türklerin Üçüncü Kolordusu'na bağlı 41. Tümen unsurları vardı. Sabahın erken saatlerinde Bardakçı Deresi batı sırtlarına geçilirken, Yunan mitralyözleri her tarafı tarıyordu. 12. Alay, İkinci Taburu ile Mezartepe'ye doğru ilerliyordu. Akşamüzeri olduğunda 16. Alay'ın İkinci Taburu

⁵ *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*, Salâhi Sonyel, TTK, sayfa 280.

Çakmaktepe'yi ele geçirmişti. Türk piyadeleri, bu kesimde Yunanlılara 800 metre kadar sokulmuşlardı. Fakat yağmur gibi yağın top mermileri daha fazla yanaşmalarına imkân vermiyordu.

Müstakil Tümen'in siperleri önünde tel maniaları vardı. Ayrıca lağım tarlaları da bulunuyordu. Hassas yaklaşma noktalarına mayınlar döşemişlerdi. Türk topçuları Uryanbaba, Avdan, Solucak, Alaçam ve Bulduk tepeleri civarındaki Müstakil Tümen mevzilerini baskı altına almaya başladılar. Bazı askerler, Solucak Deresi'nin kuzeyindeki Yunan mevzilerine baskın yaptılar. 16. Alay'ın bazı birlikleri tel örgülere kadar sokuldular ve hatta bir kısmını tahrip ettiler. Fakat, yanlardan gelen etkili ateşlerden dolayı hücum başarısız oldu. 41. Tümen Komutanı, üç gündür beri geceli gündüzlü muharebe eden birliklerinin hayli yıpranmasından dolayı taarruzu devam ettirmedi. Elindeki kuvvetlerle Yunanlıları yenemeyeceği kanısına vardığı için, Kolordu'dan topçu takviyesi istedi.

Cephe hattı boyunca Yunan kuvvetleri mevzilerini inatla savunuyorlar, Türkler de hiç yılmadan saldırıya devam ediyorlardı. Daha düne kadar "taarruz" kelimesine yabancı olan bu ordu, yeni bir kuvvetle canlanmış, ataletini terk etmiş, müjdelenmiş zafere doğru yeni bir ruhla koşuyordu. Fakat şu da bir hakikat idi; bu cephedeki Türk taarruzu, Yunan kuvvetlerini yok etmeye dönük olmadığı gibi, esasen bu güce sahip de değildi. Onların amacı, karşılarındaki Yunan kuvvetlerini yerlerinde sabit tutarak, Afyon cephesine yardıma gitmelerini engellemektir. Böylece, geniş cephelere dağılmış olarak duran Yunan kuvvetleri tek bir noktada yoğunlaşmadan Türkler cepheyi yaracak ve Yunan kuvvetleri esir veya imha edilecekti. Türk Genelkurmayı bu planı çok büyük bir ustalıklarla uygulamaya koymuştu.

Müstakil Tümen'in kaçışını *New York Times Gazetesi*, 28 Eylül 1922 tarihli nüshasında "Yunan Tümeni'nin İnanılmaz Kaçışı" başlığı ile okurlarına duyurmuştur:

REMARKABLE ESCAPE OF A GREEK DIVISION

**Cut Off in Smyrna Drive, 8,000
Men Have Just Reached a
Home Port.**

CONSTANTINOPLE, Sept. 27 (Associated Press).—An independent Greek division, comprising 8,000 men, has been landed at Rodosto, after a remarkable escape from the Turkish army in the Smyrna region.

At the fall of Eski-Shehr the division was cut off from the main body of Greek troops. After wandering in a famished condition through the bleak mountains of Anatolia, the men managed to reach the Aegean Sea before the Turkish army entered Smyrna. Then they pushed northward to Dikeli, where they were taken off by two Greek transports.

Arrival of these troops at Rodosto places the Third Army Corps once more at full strength.

The New York Times

BİR YUNAN TÜMENİNİN İNANILMAZ KAÇIŞI

-İzmir ilerleyişinin bitişi, 8.000 asker ana limana ulaştı-

İstanbul, Eylül 27, (Associated Press) 8.000 kişiden müteşekkil bağımsız bir Yunan tümeni, İzmir bölgesinde Türk ordusundan inanılmaz bir şekilde kaçtıktan sonra Tekirdağ'da karaya ayak bastı.

Tümen, Eskişehir bozgununda Yunan birliklerinin ana kuvvetinden ayrıldı. Askerler, Anadolu'nun kasvetli dağlarına doğru açlık koşullarında başıboş dolaştıktan sonra, Türk ordusu İzmir'e girmeden önce Ege Denizi'ne ulaşmayı başardılar. Daha sonra kuzeye sürülerek iki Yunan nakliye gemisi tarafından alındıkları Dikili'ye ulaştılar.

Bu birliklerin Tekirdağ'a varışı 3. Kolordu'yu bir kez daha tam güce kavuşturdu.

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

Altay, Fahrettin, *İstiklal Harbimizde Süvari Kolordusu*, İstanbul: İnsel Kitabevi, 1925.

Ambelas, Timoleondos, *Yeni Onbinlerin İnişi*, İstanbul: İstanbul Askeri Matbaa, 1943.

Apak, Rahmi, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Ankara: TTK Basımevi, 1988.

Artuç, İbrahim, *Başkomutan Meydan Muharebesi*, İstanbul: Zafer Matbaası, 2005.

Ataman, Halil, *Harp ve Esaret*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (Türk İstiklal Harbi, 2. Cilt 6. Kısım 2. Kitap), Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1968.

Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (Türk İstiklal Harbi, 2. Cilt 6. Kısım 3. Kitap), Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1969.

Büyük Taarruz 70. Yıl Armağanı, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı, Genelkurmay Basımevi, 1992.

Çalışlar, İzzeddin, *Gün Gün, Saat Saat İstiklal Harbi'nde Batı Cephesi*, İstanbul: Entegre Matbaacılık, 2009.

Erdem, Nilüfer, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı*, İstanbul: Derlem Yayınları, 2010.

Erikan, Celal, *Kurtuluş Savaşı Tarihi*, İstanbul: İleri Yayınları, 2005.

Jaeschke, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

Ksenefon, *Anabasis*, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1998.

Macmillan, Margaret, *Paris 1919*, Ankara: ODTÜ Yayınları, 2004.

Mutlu, Cengiz, *Birinci Dünya Savaşı'nda Amele Taburları*, İstanbul: Kilim Matbaası, 2007.

Okay, Şenay Sezen ve M. Vedat Okay, *Büyük Taarruz'da Batı Cephesi Komutanları ve Şehitleri*, İstanbul: Apa Ofset, 1972.

- Oral, Atilla, *Kuvay Millîye*, İstanbul: Ofset Yapımevi, 2007.
- Özakman, Turgut, *Şu Çılgın Türkler*, İstanbul: Bilgi Yayınları, 2005.
- Özgen, Abdurrahman, *Millî Mücadelede Türk Akıncıları*, İstanbul: Tekin Yayinevi, 1973.
- Pallis, Alexander Anastasius, *Yunanlıların Anadolu Macerası*, İstanbul: Altan Matbaacılık, 1997.
- Parlak, Türkmen, *İşgalden Kurtuluşa (1-2)*, İzmir: Duyal Matbaacılık, 1983.
- Prens Andre, *Felakete Doğru*, Çev: Hüseyin Rahmi, İstanbul: Askeri Matbaa, 1932. (İngilizcesi: *Towards Disaster; The Greek Army in Asia Minor in 1921*, Andreas, Prince of Greece, London, 1930.)
- Satan, Ali, *İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye, 1922*, İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2011.
- Smith, Michael Llewellyn, *Yunan Düşü*, Ankara: Ayraç Yayinevi, 2002.
- Sonyel, Salâhi, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*, Ankara: TTK Basımevi, 1995.
- Sorguç, İbrahim, *Bu Defa Niçin Harp Edeceğimi Biliyorum*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.
- Tekin, Emrullah, *Kâzım Karabekir ve İstihbarat*, İstanbul: Mi-lenyum Yayınları, 2011.
- Tümerdem, Hakkı, *Yunanlılarla İstiklal Harbi*, İstanbul: Necmi İstikbal Matbaası, 1935.
- Umar, Bilge, *İzmir Savaşı*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2002.